

Мусатов С.О.
доктор психології,
провідний науковий співробітник
Інституту психології імені Г.С. Костюка
НАПН України

КОМУНІКАТИВНИЙ ВИМІР У ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ.

Порівняння людини із тваринами
вказує на комунікацію яка на
універсальну умову людського
буття.

К. Ясперс (18, с.57)

Анотація

Дослідження мало на меті привернути увагу до важливості розкрити особливості теоретико-методологічного і прикладного вивчення явищ людської комунікації. У ньому її суб'єкт постає і як індивідуальність, що вступає у пізнавально-відображальну взаємодію з природним і соціальним контекстом буття, і як суб'єкт адаптивно - перетворювальних учинків креативного чи деструктивного характеру, і як особистість, здатна накопичувати досвід відносин із людьми та психологічно „виходити” за межі власного „Я”, діючи нерідко альтруїстично у прагненні приєднати їх або приєднатись до них, щоб здійснити разом те значуще і масштабне перетворення, для якого необхідні спільні зусилля. У дослідженні, при цьому, ми виходили з того, що переплетіння життєвих сценаріїв особистостей в ході комунікативного імпульсу, не означає „втрати” ними себе, своєї індивідуальності. Навпаки, комунікабельність сприяє ціннісному збагаченню людьми один одного, зокрема у „конвенційний” спосіб взаємовпливу життєвих концепцій, мотиваційно-ціннісних стратегій, рівня особистої толерантності. Отже, „комунікація”, на відміну від використання в інших парадигмах як поняття, що фіксує процеси інформування, у комунікативній концепції психології функціонує як одна з основних категорій. Вона уособлює ті узагальнення, за допомогою яких суб'єкт відображає й впорядковує досвід, зокрема індивідуальний, взаємодії із світом та усвідомлює власне „Я” в ньому.

Ключові слова: особистість, індивідуальність, комунікація, комунікабельність особистості, комунікативний вимір.

Актуалізація в наш час компетенції психолога, що підігрує корпоративну погорду причетних до відповідної галузі знання та практики, насправді мала б насторожити, збентежити суспільство і спонукати його провідників до аналізу чинників такої популярності. Їм варто, мабуть,

зреагувати хоча б на те, що зростання попиту на психологічну допомогу кореспондується із глобалізацією тих викликів, які все більше підпорядковують буття сучасників. Воно провокує масові психогенні розлади, неврози й агресивність як соціально-психологічний контекст становлення сучасної особистості [11;14;16 та ін.]. Різне розуміння останньої у психології з необхідністю передбачає не тільки пошук компромісів для узгодження концепцій особистості [1], а й збагачення і поглиблення їх змісту, зокрема за допомогою теоретичного аналізу комунікативної сутності особистості як способу її вивчення.

Фруструючий тиск на морально-психологічне самопочування величезної кількості сучасників справляють не тільки перманентні військові конфлікти, в яких багатьом з них доводиться брати опосередковану, а то й безпосередню участь, спорадичні терористичні акти екстремістів тощо, але й стресогенні наслідки соціально-економічних, політичних потрясінь повсякдення. Воно „багате” на рукотворну жорстокість не менше, ніж похмуре середньовіччя з його брутальністю, нищівними епідеміями, масовими кровопролиттями, природними катаклізмами. В наш час економічна стагнація, масове безробіття, очікування на масштабні дефолти, обвали курсів основних валют, техногенні аварії та катастрофи на тлі немилосердного здорожчання харчів й предметів першої необхідності, дефіциту питної води, ефективних ліків, шануючої здоров’я пацієнтів медичної допомоги, та всевладності чиновницької корупції продовжують розпочату тоді чорну справу, та на новому емоційно-ідеологічному рівні.

Таке повсякдення і кожен з його конфліктів зокрема психологічно виснажує й спустошує людей, бо робить їхнє життя морально важким, бідним на радісні, оптимістичні переживання власної участі у житті. Не рідко ті, хто так чи інакше замислюються над питанням про джерела і чинники власних і загальних негараздів опиняються перед вибором з нерівнозначних альтернатив: алкоголь чи психолог? Тільки частина з них обирає останній шлях самореабілітації, або, пройшовши крізь алкоголізацію та наркотики, а також таке випробування, як влада і багатство, якщо вчасно схаменуться, „повернуться” до себе під орудою фахівця з психотерапії.

Однак психологи і психологія не можуть змінити життєву перспективу людини кардинально, як мали б це робити влада і політики, відповідальні за неї. Але фахівці з психології допомагають людям опанувати себе та прожити так, як вони здатні за даних обставин і власної відповідальності за участь в їх розбудові. Спроби ж використати психологічну компетенцію для розв’язання безпосередньо соціально-економічних і політичних проблем не виправдали себе. Водночас вони прислужилися іншою своєю похідною, бо виявили, що переважний зміст очікувань, запитів стосовно психологічних технологій експлікує проблеми особистості. У відповідному соціальному замовленні вона найбільш зажадана й тому має стати науково-практичною домінантою сучасної психології.

Проблема особистості, набуває функцій певного акме, навколо якого концентруються інші, зовсім не менш важливі, та не такою мірою акцентовані

суспільно-історичною ситуацією, аспекти психологічної галузі знання. За таких обставин особистісний зріз презентуватиме предметність наукової й практичної психології в її історичному сьогоденні, адже фактично зумовлює результативність вивчення багатьох інших питань людинознавства, суттєво пришвидшує їх аналіз і не тільки в інтересах самої психології, а й, що не менш важливо, сучасної культури в цілому [1;2;5;6;7;8 та ін.].

Остання, зі свого боку, теж ініціативно об'єктивує злободенні психологічні запити, унаочнено демонструючи їхню невідкладність, але не рідко у побутовому форматі з типовим для нього синкретизмом. Та саме через нього бувають акцентовані факти „живої” дійсності. Реакцією на цю обставину стає дещо спрощена їх інтерпретація, на кшталт типових рекомендацій реактологів 30-х років (К.М. Корнілов та ін.). Звернення до психолога змушує його зважити, принаймні, якою мірою засоби психології достатні для задоволення очікувань замовників щодо сутності їх проблем, не говорячи вже про наміри корегувати буття сучасних йому співгромадян [2;3;7;13 та ін.].

З необхідністю, в таких випадках, факти, начебто ситуативні, мають зважуватись як типові й ставати основою для емпіричних узагальнень. А, оскільки вбачати психологічний зміст у хитросплетінні ситуативних обставин і прихованих за ними проявах „людського фактора” вимагає „поставити проблему” і таким чином намітити орієнтири її вирішення, то цілком зрозуміло, якою багатоаспектною має стати компетентність спеціаліста з сучасної персонології.

Водночас процес її набуття, звернемо на це увагу, є становленням фахової позиції „Я” дослідника, а з нею і певної „метапсихології”. Остання концентрує в собі світоглядні переконання, що ґрунтуються на системному та дієвому ставленні до тієї психологічної реальності, яку він досліджує. Вона також тяжіє до самодостатності як результат і одна з умов самотворення суб'єктом своєї дослідницької готовності. Іншими словами, завдяки становленню фаховості психологічні здібності дослідника використовуються ним як функціональні засоби вивчення феноменів відчужуваної у психологічному дослідженні дійсності, утворюючи його, достатньо авторську, концепцію досліджуваного явища. Така ціннісно орієнтована позиція суб'єкта скерована, принаймні, у двох напрямках. Вона здійснює самопізнання (задля самоактуалізації) та, одночасно слугує засобом розуміння інших (емпатійно, наприклад) й ставлення до їхньої особистості як до мети (а не тільки соціального засобу), поширення на них свого ціннісно-цільового ставлення: психологічного прийняття їх як цінності. Так постає і здійснюється інтерпретація відомої проблеми „Я-Інші”. Для нас вона пов'язана із комунікативним виміром особистості. З'ясуємо, для початку, його психологічний зміст та наголосимо відповідні витoki.

Психологи, що мають на меті диференційно визначити ключові фактори досліджуваних особливостей буття людей у його особистісному зрізі, неодмінно зустрічаються не тільки з багатозначністю поняття „особистість”, а й з іншими термінологічними складнощами, головною з яких є їхня принципова неузгоджуваність [1;2;9 та ін.]. Дослідження потенційних персонологів зустрічається з труднощами, подібними до спроб визначення понять „світ”,

„життя”, „психіка”. Те, що вони можуть з достатньо обґрунтованістю виявити, - це ті або інші ознаки, які належать до особистісних, й ті, що до особистості безпосередньо не належать. За такими установками психології, особистість – це соціалізований суб’єкт, що себе переживає, рефлексує, здатний до відповідальних учинків, у яких конструктивно співвідносить себе із світом, його дійсністю, з метою пізнати та, засвоївши, використати його цінності.

Справді, людська мета осягти світ розумом і волею, щоб змінити його „під себе”, є необхідною та все ж недостатньою для здійснення особистістю себе у світі. Вона необхідна, беручи до уваги контекст безпосередньої залежності від життєвих обставин, до яких людина потрапляє з невідомих їй та незалежних від неї причин та їх соціально-історичних передумов. Але водночас у своїй свідомості і вчинках людина прагне вийти за обмежуючі обставини. Вона вдається для цього до рефлексування відповідних детермінант та, абстрагувавшись від їх безпосереднього змісту, віднаходить вищий сенс життя, переймається філософськими проблемами своїх відносин із світом. Таким способом особистість приймає як практичну і особисто визначальну проблему світогляду. Відбувається повернення до себе, щоб збагнути з рештою (в черговий раз!) власну неповторність, ту „самість”, яка не тільки їй належить, але тільки їй розкривається з усією глибиною.

Самопізнання такого гатунку є складною, спрямованою на відкриття власної індивідуальності роботою. На певному етапі „саморуку” особистості, найчастіше в юності, - неодмінною й перспективною. Неповторність і достовірність своєї натури хоча б один раз у житті повинен зрозуміти кожен, без цього акту не може відбутися особистість, бо вона за великим рахунком є відповіддю світу і людству на вічне питання „хто ти і для чого ти є?”.

На шляху до самотворення пошук відповідей на це питання може спонукати неповторність самовиразу і започатковувати оригінальність, що має своєю передумовою багатоманітність людського бачення світу й дієвого позиціонування в ньому. З таких позицій тільки й може відкритися особі її всезагальність, тобто приналежність до всього людства з його призначенням, зокрема – прагнути розуміння всеосяжної, глибинної сутності світу, щоб вмістити у собі все його багатство, приєднавшись таким чином до нього не стільки як до „речі в собі”, скільки до „речі для нас”, як сказав би І. Кант. Особистість, ставши на шлях такого пізнання, включається у культивування в собі паростків оригінального і неповторного, вдосконалюючись як суб’єкт загальнолюдського осягнення світу розумом і волею. Як має відбутися багатостороннє охоплення цього гносеологічного предмету, якою має стати для цього особистість суб’єкти пізнання (зокрема, цілеспрямованого) та, з рештою, наскільки достатнім для цього вивчення є потенціал сучасної психології? Та, щоб дістатися обнадійливих результатів у конструктивному аналізі цієї комплексної проблеми треба, на нашу думку, хоча б зіставити особистість із світом (за С.Л. Рубінштейном) і, отже, зрозуміти обидва ці предмети у їх взаємообумовлюючих зв’язках, принаймні, розкрити людську комунікацію як спосіб існування в світі.

Ця мета вимагає позбутися звичної зануреності у буденне саморозуміння. А, вмотивовуючи акти пристрасного пошуку значення власного „Я”, вона спонукає збагнути масштаби складності світових процесів, розширюючи для нього ареал незнаного природного і суспільного з їх загрозами та імперативами.

У цьому зв'язку людська свідомість має „подвоювати”, щонайменше, світ, виходячи в той же час із емпіричних свідоцтв його цілісності і гармонійності. Даний парадокс спровоковано об'єктивною інтраективністю людини й світу, бо вона є його продуктом, особливою складовою, в якій та за допомогою якої життя рефлексує себе у цій своїй мислячій формі буття [12;13;15 та ін.], просякненого системними антиноміями й протиріччями. У боротьбі з ними й відбувається неповторне життя і самоздійснення людей. Тому, мабуть, вони, встановлюючи сутність дійсності з наміром розкрити її об'єктивно, тобто у притаманних їй закономірностях, та спираючись на факти, створюють оригінальні, але все ж таки подоби реального світу, в яких домінує авторська метапсихологія з відповідною філософською моделлю людства. Ідейна боротьба між такими концептуальними уявленнями за більшу відповідність об'єкту – дійсній картині світу – триває і зараз, породжуючи в основному статичні його моделі.

Слідом же за Г.В. Лейбніцем, Г. Лотце, Г.С. Сковородою та їх сучасними послідовниками онтологічно поєднаний світ слід моделювати не тільки статично, а і як взаємодію, певний діалог його –макросвіту – із людським буттям, що виступає його зліпком –мікросвітом -, адже поза зустрічю у взаємообумовлюючому контексті буття і людини як таке буття (особливо з точки зору психолога) проявляє себе в основному як фізична природа.

Тож, прийнявши думку, що світ набуває визначеності у співвіднесенні з людиною, необхідно, мабуть, піти далі, поставивши питання про психологічні рушії встановлення позаситуативного сенсу зв'язків „людина - світ” та „людини - людина” [11;12;13;16 та ін.].

Справді, задля якої цінності, на зустріч якій меті має місце одвічна спроба людини осягти себе у світі? І що саме криється за цим, на перший погляд зовсім неактуальним для практичного життя, відірваним від його нагальним потреб, прагненням? І далі, - що його вмотивовує? А, крім того, чому пов'язане з ним уміння абстрагуватися і вбачати у повсякденних колізіях, протиріччях предмет для теоретичних узагальнень увійшло в практику оцінювати рівень свідомості особистості за досконалістю цього інтелектуального вміння? Адже, його питома вага у практичному інтелекті, задіяного у вирішенні питань життєдіяльності, незначна, мізерна.

Виходячи із прийнятих нами гуманістичних координат з їх пріоритетом, який орієнтовано ні на що інше, а на людський спосіб існування в світі, відповіді на підняті питання мають зосереджуватись навколо стрижневої думки, згідно з якою здатність мислити світ і себе саме по-людськи якраз і полягає у властивості свідомості особистості відтворювати й утримувати всі сторони буття. Розвинута в процесі соціалізуючої еволюції ця здатність, увібравши в себе орієнтаційну, координаційну функцію психіки [3;13;17;18 та ін.], є її прерогативою та диференціальною ознакою людини з її ставленням до

світу. Це особливе, на перший погляд наскрізно інтелектуальне ставлення. Воно відбувається завдяки усвідомленню і зчитуванню тієї інформації, яка закодована у будь-яких сигніфікативних проявах предметного світу, її декодуванню та означенню словом. Завдяки функціональній неперевершеності останнього свідомість може поєднувати, зокрема і з суто практичними намірами, обидва, не рідко протилежні, розуміння дійсності – безпосереднє та опосередковане. Та це не механічний акт сполучення, а творчий прорив до істини, сутності світу і призначення людини в ньому.

Отже, діалектична єдність і взаємовизначення людини і світу здійснюється комунікативно, тобто за допомогою людських спеціалізованих здібностей встановлювати, модифікувати, розвивати, згортати діалог (у широкому розумінні цього поняття), культивованих людством протягом усієї історії свого становлення. При цьому основним „полігоном” апробації зв’язків із „зовнішнім”, великим світом слугує складне мережево людських відносин, де комунікабельність кожної особистості виступає однією з найпрактичніших її здатностей бути прийнятою серед інших осіб у соціальному контексті буття.

Бути комунікантом означає, зокрема, залишаючись номінально тією самою особою, змінюватись якісно, адже єдність, яку ми хочемо утворити з іншою людиною чи групою людей, передбачає не тільки обмін цінностями найрізноманітнішого змісту, через спілкування, скажімо, але і вчинки інтерактивної взаємодії, в тому числі – і в очікуванні задоволення, інтелектуальної насолоди від цих контактів. Вони є іманентною передумовою повсякденної соціальної творчості, бо збагачують особистість „відкриттям” способів адекватної поведінки в суспільно значущих ситуаціях. Якщо механічне, тілесне єднання, зокрема те, що реалізує статевий потяг, легко доступне аналізу й тому здається зрозумілим, то полеміка, переконування, складнощі досягнення партнерської згоди – комунікація особистісного гатунку. Тут необхідні взаємні зусилля, щоб винайти адекватні засоби для психологічного перетворення комунікантів, міцним ґрунтом якого не рідко виступають самі лише кон’юнктивні почуття (афіліація, атракція, інтеракція, імпринтинг, емпатія тощо).

До того ж, природна фізична роз’єднаність людей, а також опосередковуюча роль їх уявлень один про одного, особливо якщо в них містяться елементи недовіри, розбрату, можуть спотворювати і без того складний діалог, віддаляючи комунікантів, хоча їхня мета – єднання. Та існують вони не стільки у схожих чи різних фізичних реаліях, скільки у суб’єктивних відображеннях цих світів, а це і вмотивовує їхні оцінки конкретних обставин та відповідні вчинки, в тому числі комунікативні. Останні, як ніщо інше, повно і прозоро свідчать про практичне ставлення й суб’єктивне осмислення світу речей та світу людських взаємин, що утворюють „життєвий світ людини” [4;7;13 та ін.], де відбувається ієрархізація (тут і тепер) способів життєдіяльності, узгоджуваних із інтегративним образом світу. Утворення такої моделі так чи інакше апелює до сутності відомих констант, задіяних в утворенні образу „Великого світу”. Серед них наголосимо одну, яка безальтернативно творить людські інтереси.

Вона не задовольняється простою допитливістю, а змушує „прокинутись” глибинні реліктові страхи. Вони в тому числі стосуються того, що реальний світ у його дійсності не є таким, яким ми його уявляємо, незважаючи на релаксуючу логіку тверджень про людську практику, як критерій істини. Адже та сама багатовікова практика свідчить і про те, що логіка повторюваності подій, катаклізмів, колізій – буде так, як вже було – не рідко безсила перед стихіями, космічні закони яких людині недоступні (хоча й може, поки що). Та, чи слід продовжувати всюди шукати логіку емпіризму (буде так, як засвідчує досвід минулого)? Особливо ж у тих доленосних ситуаціях, де універсальна логіка страху підказує особистості діяти за сценарієм „сліпої” необхідності. Йдеться про об’єктивну необхідність, (таку наприклад, як астрокосмічні катастрофи, масштабні аварії ядерних установок, незнані хвороби та ін.), що як органічна потреба (нужда) імперативно вимагає єднання людей перед лицем тих загроз, які можуть перекреслити саме існування людства. Тож, глибинні мотиви самоспасіння, убезпечення життя як такого і мають розглядатись як природна основа людської комунікативності. Через неї дослідники відкривається фундаментальна константа життя і психології людини: вона є істотою недостатньою, тобто залежною і від органічних, і від суспільних потреб. Слідом за Б.Ф. Поршневим [12, с.321] додамо, що люди залежні один від одного і тому прагнуть єдності. Підкреслимо, єднання заради життя, а не тільки обміну інформацією, суть того явища, яким є людська комунікація: *communio* – (з латини) – роблю спільним, пов’язую.

Найвищим рівнем культивованої комунікативності виступає особистісний, де вона більш-менш впевнено усвідомлюється (як генералізована соціальна потреба) та здійснюється не інстинктивно чи примусово (страх соціальних санкцій), а є ініціацією, вчинком. Треба констатувати, на жаль, що знесилена тоталітарним пресом „колективізму” суспільна свідомість сучасників у СНД і цьому потягу до особистісного буття знаходить компромісні ерзаци. Вони входять у протиріччя з його вимогами, тоді як слід було б реалізувати комунікативні сценарії діяльності, поведінки розгортаючись у інтенцію сучасної особистості, про що йтиметься пізніше.

Серед мотивів конструювання образу світу не можна обминути роль тієї якості у комунікативній природі людської психології, що надає кожному її суб’єкту сподівання на обнадіююче взаєморозуміння з іншими людьми, пробудження у них екзистенційного співчуття, на вагомій прояви солідарності й допомоги суспільства, яке має підтримувати людину, запобігаючи вчинкам крайнього відчаю і самотності (альтруїстична емпатія, за М. Шаллором та Р Чалдіні, 1998, наприклад). Власне, без цієї надії, що живить кожного з нас напівсвідомими сподіваннями на милість цього світу, або хоча б на взаєморозуміння з іншими, як би це не класифікували у термінах психології, філософії, соціальної педагогіки, життя у його людському сенсі втрачає психологічну, внутрішню свою передумову, перероджуючись у животіння, звідки більшість психоневрологічних і психосоматичних розладів, добре відомих медичній та психотерапевтичній практиці.

Відкриваючись у внутрішньому самопочуванні як переживання захищеності, особистої потреби, ця надія не тільки заспокоює, а й започатковує розмірковування людини про себе і соціальні сили світу в світлі сподівання на ту єдність з ними, що постає чимось невимірно більшим, ніж вона сама, вмотивовуючи особистісне натхнення бути, творити, ставати опорою для інших так само, як вони вчинили стосовно неї. Не кожному і не часто відкриваються всі нюанси й тонкощі цієї життєстверджуючої сили комунікативного інсайту. Та саме вони спонукають свідомий рух особистості до глибин власної природи, що функціонально виступає як розуміння свого призначення, вмотивовуючи необхідність примирення з іншими „Я”. Водночас, пережити відповідні імпульси комунікативної складової людського буття здатна кожна людина. Достатньо їй включитися у вирішення практичних завдань самоусвідомлення і самоорганізації у мікро– чи макроситуаціях взаємодії з іншими людьми, які виступають для неї як конкретні „Ти”, „Вони”, „Ми”, „Свої”, „Чужі” або якимось інакше.

Отже, є підстави виходити з того, що у кожній постановці проблеми особистості соціально-типове й водночас індивідуальне глибинне джерело активності, якими є реліктовий страх, когнітивні сумніви, а також екзистенційні сподівання та породжені останніми оптимізм і надія, поєднавшись у метапсихології дослідника, формують його світоглядну позицію, евристичною реалізацією якої стає та або інша ідея. Подальше мисленеве експериментування з нею, в ході якого можуть бути подолані паралогізми, антиномічні суперечності, сприяє її систематизації на засадах тієї самої чи вдосконаленої авторської позиції. Ідея розгортається у концепцію, породжує теорії й, у тих випадках, коли відкрито невідомі раніше факти, парадигму. Вона, як правило, синтезує та подає у „знятому вигляді”, як сказав би Г.Гегель, більшість вже відомих теоретичних припущень, але надає їм оригінального тлумачення.

На виникаюче при цьому слухне запитання стосовно однозначності чи багатозначності самих фактів, які інтерпретуються в психології особистості з різних методологічних позицій, найбільш вірогідною є відповідь на користь очевидної їх багатозначності. Проведений аналіз відомих наукових шкіл у психології особистості, дозволяє припускати це [1;2;4;6;9 та ін.]. Але, замість дискусії з цього питання, звернемося до аналогії з теоріями у фізиці, яка для психологічного сцієнтизму слугує незаперечним авторитетом. Тут методологічний „компроміс” ґрунтується на засадах додатковості (Н.Бор), тобто у пошуку істини використовується не стільки протиставлення концепцій, скільки конструктивне доповнення їх одна одною. Такого підходу, мабуть, треба було б дотримуватись і в психології, хоча сучасна практика, на жаль, протилежна [1;2;4;6;9 та ін.].

Відносна наукова молодість й, тим більше, ексклюзивна складність психологічного знання до певної міри пояснює феноменологічне буття психології, хоча і не виправдовує його. За цієї практики наукові факти, емпіричні узагальнення дозволяють різноманітні їх тлумачення, в тому числі й заперечуючи одне одне. Немає, мабуть, необхідності заглиблюватись у доповнення такого ґатунку висновків, адже наявність майже двох десятків

моделей особистості, в яких фігурують, власне, одні й ті ж наукові факти, свідчать про перехідний, пошуковий статус психологічної науки, який свого часу констатували І.П. Павлов, Л.С. Виготський на початку 20-го століття, і реакцією на що стала фізіологічна психологія В.Вундта, психоаналітична практика З.Фрейда та прибічників психоаналізу, й звичайно, класичний та необіхевіоризм, у полеміці з якими сформувалась діяльнісна парадигма і не тільки вона [4;9;12; 18 та ін.]..

Тож інтерпретації мають правити бал. Їх оригінальність визначається достовірністю метапсихологічної ідеологеми авторів, а також її відповідністю соціальним очікуванням суспільства з його культурою і соціально-економічними запитами, готовністю наукової свідомості дослідників прийняти чергову „остаточну” концепцію особистості, яка з часом, як відомо, буде заперечена іншою. Адже, як і саме життя, психіка поки що більше зрозуміла як факт, який не має безальтернативної інтерпретації, пошук якої триває. Подібно до пошуку смислу людського буття, такі дослідження концентруються навколо ідеї відкрити все більш точні кореляції психіки у соматичному, соціокультурному, космологічному зрізах дійсності, зокрема її саморусі кон’юктивно-диз’юнктивного характеру.

Комунікабельність, отже, як і будь-який інший факт, явище, подію, властивість людської натури, можна описати у психологічних термінах аналізу свідомості й самосвідомості, започаткувавши певний їх вимір. У нашому випадку це комунікативний вимір особистості, в якому вихідними є кон’юктивно-диз’юнктивні координати того психологічного простору, в якому породжується, функціонують, модифікуються саме ці особистісні інтенції, поза якими, як ми вважаємо, особистість обговорюється секвестровано, бо недостатньо відповідає власній природі, соціальним реаліям людського буття [8;9;10 та ін.]..

Нетрадиційне поняття „вимір”, близьке за філологічним значенням до поняття „вимірювання”, використовується як гуманітарна інтерпретація його математичного смислу. Вимір комунікативних явищ у психології особистості означає таке їх пізнання, яке має на меті вмістити ці особливості особи у ті або інші орієнтири, систему теоретичних і методологічних координат, щоб глибше пізнати сутність комунікативної якості, розкрити її неоднозначну сутність й одержати додаткові відомості в інтересах наукової об’єктивності та звичайно, соціальної практики застосування відповідних відомостей у зростаючій сфері ситуацій людського співжиття, поліпшення його якості.

Тому в комунікативному вимірі особистість розглядається щонайменше з двох точок зору (згадаймо „подвоєння” свідомістю дослідника картини світу). По-перше, у когнітивному плані з метою осягти психологічними засобами об’єктивні свідчення особистісного буття. Таке відображально-пізнавальне вивчення повинно відповісти і на питання щодо усвідомлення особою свого „внутрішнього” світу, який доповнює аналізом поведінки, діяльності об’єктивні обставини суспільних ситуацій у їх загально прийнятих значеннях. По-друге, розкрити смисловий, екзистенційний план особистісного буття у його рефлексивній якості, зосередженій, зокрема, на самовідображенні особистістю

як суб'єктом переживання зв'язків із іншими людьми та знаковою системою дійсності в цілому. Предметом вивчення має бути також особистісний досвід цього суб'єкта – „побічний” результат соціально-психологічного співжиття з іншими – оскільки в ньому міститься комунікативний потенціал особистості, зокрема накопичуваний у складних і неоднозначних взаєминах поколінь конкретного суспільства.

Таким чином комунікативність як іманентна генералізована потреба особистості має постати у кількох своїх функціях: біологічній (на рівні індивіда), соціальній (спілкування) та особистісній (на ціннісному, духовному рівні) й особистісно-рефлексивному, якщо особистість здатна до високих проявів соціабельності, коли вона прагне включати у своє буття загальнолюдські проблеми, ототожнюючи себе із людством.

Література.

1. Асмолов А.Г. О предмете психологи личности / А.Г. Асмолов // Вопросы психологии. – 1983. - №3. С.118 – 125.
2. Балл Г. О. Интегративно-особистісний підхід у психології: впорядкування головних понять / Г.О. Балл // Психологія і суспільство. – 2009. – №4. С. 25 – 53.
3. Гальперин П. Я. Введение в психологию /П.Я. Гальперин//. – М.: МГУ, 1976. – 150с.
4. Кон И.С. Социология личности /И. С. Кон//. – М.: Политиздат, 1967. – 383с.
5. Кремень В.Г. Інноваційний вектор в освіті як виклик часу /В. Г. Кремень// Наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – 2010. – Вип. 38. С. 5-17.
6. Кричевец А.Н. Ценностно-перформативное измерение психологических теорий /А. Н. Кричевец// Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2010. – Т.7, №4. – С. 3 – 19.
7. Максименко С.Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці /С. Д.Максименко//. – К.: Наукова думка, 1999. – 216с.
8. Мусатов С.О. Психологія педагогічної комунікації: теоретико-методологічний аналіз /С.О. Мусатов//. Київ. Рівне: ЛістаМ, 2003. – 176с.
9. Мусатов С.О. Полемічні акценти у визначенні предмету психології особистості /С. О.Мусатов// Наукові записки Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України. – 2010. – Вип. 38. С. 247-256.
10. Сучасний вчитель як суб'єкт педагогічної комунікації: [наук.-метод. посібник за ред. Мусатова С.О.]. – К.: Наукова думка, 2003. – 176с.
11. Мусатов С.О. Соціально-персонологічний аналіз особистості як наукова проблема /С.О. Мусатов// Психологія і суспільство. – Тернопіль, 2009. - №3. – С. 95-106.
12. Поршнев Б.Ф. О начале человеческой истории (Проблемы палеонтологии)/Б.Ф. Поршнев// - М., Мысль. – 1974. – 487с.
13. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии /С. Л. Рубинштейн.// – М.: Педагогика, 1973. – 424с.

14. Трач Р. Нігілізм як виклик (сучасна духовна криза і психологія) /Р. Трач// Гуманістична психологія: Антологія: В 3-х т. /За ред. Р. Трача, Г.Балла. – Т.2. – К.: Пульсари. – 2005. – С.9-35.
15. Фестингер Л. Теория когнитивного диссонанса /Л. Фестингер//. – СПб. Речь, 2000. – 320с.
16. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф. Фукуяма//; пер. з англ. М.Б. Левина. – М.: АСТ: АСТ Москва: Хранитель, 2007. – 588с.
17. Шарден де П.Т. Феномен человека /П. Т. де Шарден.// М.: Прогресс, 1965. - 298с.
18. Jaspers K. Vernunft und Existenz / Karl Jaspers. Groningen, 1935. – 186р.